

értelmiségi számára, aki újra megbizonyosodhat afelől, hogy az egymástól igen távol esőnek tűnő dolgok is szorosan összefüggenek.

Benczik Vilmos

Kormos Judit – Csizér Kata (szerk.)

Idegennyelv-elsajátítás és részképeség-zavarok

Budapest: ELTE Eötvös Kiadó, 2010. 211 p.

A kötet „nemcsak hazai, de a külföldi nyelvpedagógiai területen is hiánypótló mű, amelyben a nyelvtanárok, gyógypedagógusok, nevelési és oktatási szakemberek részletes képet kaphatnak a diszlexiás tanulók nyelvtanulási problémáiról és az oktatásukban sikerrel alkalmazható pedagógiai elvekről, tanítási módszerekről és technikákról” – olvasható a könyv ajánló soraiban.

Ugyan az esélyegyenlőség a társadalmi és pedagógiai kihívások nagyon pregnáns és aktuális területe, mégis az idegennyelv-tanulás és -tanítás elméletében és gyakorlatában indokolatlanul kevés figyelmet kap. A szerkesztő-szerző páros könyve éppen az idegennyelv-tanulásnak és a részképeség-zavarokkal küzdő tanulók felzárkóztatásának metszéspontjában álló kérdésekkel foglalkozik. Mint az a bevezető sorokban is megfogalmazást nyer, a tanárképzés tematikájából hiányzik a leendő nyelvtanárok felkészítése a részképeség-zavarokkal küzdőkkel és a fogyatékkal élőkkel való foglalkozásra. Fontos és nagyon időszerű feladat e tanulók számára szakszerű felzárkóztató programok tervezése, szervezése, megvalósítása, mert csak így módon lehet gátat vetni annak az egyre inkább terjedő gyakorlatnak, miszerint a különböző részképeség-zavarokkal küzdő diákok – felzárkóztató támogatás híján – a nyelvtanulásból kirekesztődnek, illetve minden érdeklődésüket, motivációjukat elveszítik.

Ilyen összefüggésekre épült az Eötvös Loránd Tudományegyetem Angol Alkalmazott Nyelvészeti Tanszékén végzett hároméves vizsgálatosorozat. A 2006-ban alakult kutatócsoport a Nemzeti Kutatási és Technológiai Hivatal „Jedlik Ányos Program” című kutatás-fejlesztési pályázatának támogatásával végezte munkáját, mely az „Esélyegyenlőség a nyelvtanulásban” nevet viseli. A projekt vezető kutatói a szerkesztő-szerző pároson túl Kontráné Hegybíró Edit, Sáfár Anna s nem utolsósorban Sarkadi Ágnes; az ő vizsgálódásait egyetemi és doktorandusz hallgatók közreműködése tette teljessé.

Felvetődik a kérdés, hogy a jelenlegi szakirodalom szerint kik, mely tanulók tartoznak a sajátos nevelési igényű lemaradásokkal küzdők sorába. A szerzők a definíció körüljárásához az 1994-es Salamancai Nyilatkozatot és Cselekvési tervet, valamint Gordosné Szabó Anna megközelítését veszik alapul. A Salamancai Nyilatkozat és Irányelv – az UNESCO 1994-es kiadása – szerint a „sajátos nevelési igény” kifejezés azokra a gyermekekre és fiatalokra vonatkozik, akiknek ez az igényük hátrányos helyzetükből vagy tanulási nehézségükből adódik.

A szerkesztők felhívják a figyelmet a „tanulási zavar” fogalom meghatározásának nehézségeire is. Több megközelítést is számba vesznek, tükröztetve azt a tényt, hogy a probléma „nevesítése” nagyszámú szinonimával lehetséges, ilyen például a „részképeség-zavar” és az angolszász országokban elterjedt „tanulási különbség” elnevezés. A kutatómunka alapvetően a diszlexiás és siket diákok nyelvtanulási folyamatait állítja górcső alá, s mivel a nyelvtanulásban a diszlexia okozza a legtöbb nehézséget, a könyv túlnyomórészt ezzel foglalkozik.

Az egyes tanulmányok – Gósy Mária írása kivételével – a fentebb említett „Esélyegyenlőség a nyelvtanulásban” elnevezésű¹ pályázat keretében készült kutatásokon alapulnak.

¹ A kötet tanulmányai mindkét elnevezést használják.

A szerzők legfontosabb célja a vizsgálódások lefolytatásakor az volt, hogy minél több információhoz, ismerethez jussanak a részképesség-zavarral küzdő tanulók nyelv tanulási folyamatai kapcsán, s így tetten érhessék azokat a tanítási módszereket és technikákat, amelyek alkalmazásával az idegen nyelv elsajátítása sikeres lehet. A kutatók először interjúkat készítettek diszlexiás tanulókkal, s kérdőíves vizsgálatot, mely az idegennyelv-tudást mérte. Ezen vizsgálati módszerek mentén a nyelv tanulás során jelentkező nehézségeket kívánták számba venni, mégpedig a tanulók nyelv tanulási motivációi és attitűdjei, nyelv tanulási stratégiái, valamint nyelv tanulási problémái alapján. A kutatás második fázisa nyelv tanárok tapasztalatainak összegzésére irányult, ebben olyan kérdésekre összpontosítottak, mint a részképesség-zavarokkal küzdő diákok nyelv tanulási problémái, illetve folyamatai; továbbá hogy milyen módszerek, technikák és segédeszközök bizonyultak eredményesnek a nyelv tanulás sikeressége szempontjából. Az egyes nyelv tanári vélemények csokorba gyűjtése részben kérdőíves vizsgálatokkal történt, ugyanakkor a sikeresen működő, a speciális nevelési igényű tanulók számára indított nyelv oktatási programokról óramegfigyeléssel kiegészített nyelv tanári interjúkat végeztek és esettanulmányokat készítettek.

Az első fejezetben, Gósy Mária „Beszédpercepció zavarok és az olvasás összefüggései” című írásában betekintést kapunk a beszédpercepció folyamatok működésébe, amelyek meghatározó szerepet játszanak nemcsak az anyanyelv-elsajátításban és az olvasástanulásban, hanem az idegennyelv-tanulásban is döntő jelentőségűek. A szerző természetesen azon kutatások összegzésére is vállalkozik, amelyek a diszlexiás tanulók beszédészlelési és beszédmegértési teljesítményét tekintik tárgyuknak.

Sarkadi Ágnes azoknak a diszlexiás tanulóknak a jogait veszi számba, akik a közoktatásban, illetve a felsőoktatásban végzik tanulmányaikat. A jogi lehetőségek felvázolásán

túl a számukra biztosított kedvezmények és felmentések rendszerét is ismerteti, így az államilag elismert nyelv vizsgával kapcsolatos jogszabályokat is.

Kormos Judit és Mikó Anna a diszlexia és az idegennyelv-tanulás folyamatának összefüggésrendszerét vizsgálja, mely kutatásban elsődlegesen a részképesség-zavarokból fakadó nyelv tanulási nehézségekre koncentrálnak három párhuzamos kutatás eredményeinek összegzésével. Diszlexiás és nem diszlexiás gyermekek idegennyelv-tudásának különbözőségeit igyekeztek kimutatni egy speciálisan a részképesség-zavarokkal küzdő tanulók számára kifejlesztett nyelvi felmérő program segítségével, ugyanakkor interjúkat készítettek ilyen problémákkal küzdő gyermekekkel s az őket oktató nyelv tanárokkal. Arra a fontos eredményre jutottak, hogy az idegen nyelvi olvasás, a helyesírás, továbbá a szókincs elsajátítása jelenti a legnagyobb nehézséget a diszlexiás nyelv tanulók számára. Mindemellett azt is megállapították, hogy az idegennyelv-tanulás terén a részképesség-zavarral küzdő diákok lényeges, számottevő lemaradásban vannak társaikhoz képest.

„Részképesség-zavarok és a nyelv vizsgáztatás” címmel a negyedik fejezetben Kormos Judit, Sarkadi Ágnes és Kálmos Borbála a diszlexiás nyelv tanulók azon tapasztalatait gyűjti össze, melyeket a magyarországi akkreditált nyelv vizsgákkal kapcsolatosan szerettek. A vizsgálati módszer az interjú volt, melyben a nyelv vizsgákon nyújtott kedvezményeket mérhették fel azzal a nem titkolt szándékkal, hogy a részképesség-zavarokkal küzdő diákok jogai a nyelv vizsgáztatás során érvényesülhessenek.

Csizér Kata tanulmánya angolul és németül tanuló diszlexiások motivációjának vizsgálatáról számol be. A részképesség-zavarokkal küzdő nyelv tanulók motivált tanulói viselkedését kvalitatív és kvantitatív módszerekkel egyaránt vizsgálta. Elszomorító kutatási eredményre jutott, miszerint a diszlexiás diákok nem tudnak hinni saját sikereikben: „...gyakran feladják a nyelv tanulást, akkor is,

ha nyelvtanulási céljaik és igényeik alapvetően nem különböznek a nem-diszlexiás társaikétól” (p. 12).

A hatodik fejezetben Sarkadi Ágnes és Kormos Judit a diszlexiás tanulók olyan tapasztalatait teszik közzé, amelyek nyelvtanulási élményeik közül kerülnek ki. Az interjúvizsgálat során arra az eredményre jutottak, miszerint „... az iskola és a nyelvtanár diszlexiához való hozzáállása jelentősen befolyásolta a résztvevők nyelvórával kapcsolatos tapasztalatait, érzéseit és nyelvtanulási attitűdjét” (p. 13).

A kötet következő tematikus egységében Sarkadi Ágnes, Kormos Judit és Kontra Edit nyelvtanároknak a diszlexiás nyelvtanulók tanításával kapcsolatos tapasztalatait, attitűdjeit és ismereteit veszi számba. A vizsgálatból többek között arra is fény derült, hogy a diszlexiás tanulók tanítására a nyelvtanárok egyáltalán nem kaptak felkészítést; mindamellert ezek a pedagógusok arról sem rendelkeznek megfelelő ismerettel, hogy a részképesség-zavarokkal küzdő diákjaikat milyen „kedvezmény”-ek illetik meg.

Kontra Edit és Kormos Judit számba veszi azokat az iskolákat, melyek integrált tanítási programot dolgoztak ki – logopédusokkal, pszichológusokkal és gyógypedagógusokkal együttműködve – a diszlexiás tanulók idegennyelvi felzárkóztatására. A tanulmány rendkívül értékes tartalma, hozzádéka, hogy közlésezi a csoportos körülmények között folyó iskolai felzárkóztatásban hasznosnak és eredményesnek bizonyuló konkrét módszereket és technikákat.

A könyv 7–9. fejezete esettanulmány formájában „...három, sikeresen működő, diszlexiások és más részképesség-zavarokkal küzdő tanulók számára kidolgozott nyelvoktatási programot mutat be” (p. 13). A vizsgálat lefolytatói, Kormos Judit, Orosz Veronika és Szatzker Orsolya – több hónapon keresztül – német- és angolórakon osztálytermi megfigyeléseket végeztek, valamint nyelvtanárokkal és tanulókkal interjút készítettek. „A te-repmunka rámutat a tanári tudatosság és

felkészültség szerepére, a tolerancia és elfogadás fontosságára és arra, hogy megfelelő módszerek segítségével a diszlexiások is sikeresen el tudnak sajátítani egy idegen nyelvet, és nehézségeik ellenére élvezik a nyelvtanulást” (p. 13).

A kötet szerkesztői, írói bizakodnak abban, hogy a bemutatásra kerülő tanulmányok, kutatási eredmények fontos tartalmakat közvetítenek a nyelvtanárok, gyógypedagógusok, nevelési és oktatási szakemberek számára a diszlexiás tanulók nyelvtanulási problémáival kapcsolatosan. Véleményük szerint ez a tanulási zavar – mely a népesség nagy részét érinti – nem lehet gátja egy sikeres nyelvtanulási folyamatnak, s – kiszélesítve a gondolkört – az esélyegyenlőség megvalósulásának. Ennek a fontos és előremutató célnak az elérésére olyan változtatásokat javasolnak, mint hogy megbízhatóvá kellene tenni a részképesség-zavarok diagnosztikai rendszerét, ugyanakkor törvényi keretek között szabályozni kellene az érintett nyelvtanulók számára nyújtandó segítségkörét (pl. felzárkóztató foglalkozások). Javasolják – látens módon – a tanárképzés, illetve a továbbképzések rendszerének újragondolását is, nevezetesen a nyelvtanárok eme speciális területen való szakszerű helytállásának elősegítése érdekében.

A kötet tehát nemcsak a pedagógusoknak, a tanár- és továbbképzéseket szervezőknek és a hasonló területek szakembereinek szól, hanem mindazoknak, akik felelősséget éreznek a részképesség-zavarokkal, illetve egyéb lemaradásokkal küzdő tanulókért, fiatalokért, és segítő kezet kívánnak nyújtani nekik.

Gröz Andrea